

Matkailututkimus 9: 2, 64–66 (2013)
 ©Suomen matkailututkimuksen seura

Kirja-arvosteluita

Sukellus hyvinvointimatkailun historiaan

Journal of Tourism History, Vol.4, No. 1–2, April 2012. Special Issue: International Histories of Mineral Springs Resorts: The Mondariz Balneario Symposium 2011.

Auvo Kostiainen

*Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos,
 Turun yliopisto*

Kylpylä- ja hyvinvointimatkailun historia ulottuu jopa tuhansien vuosien päähän, ja on koskenut käytännössä lähes kaikkia maita ja maanosia. Nyt käsillä olevan Journal of Tourism Historyn kaksoisnumero on syntynyt vuonna 2011 pidetyn aihepiiriä käsitelleen kansainvälisen konferenssin tuloksena. Konferenssin pitopaikka oli Luoteis-Espanjan Mondariz, joka ei ole kovinkaan tunnettu kohde nykypäivän pohjoismaisille matkailijoille. Kyseinen pieni kylpyläkaupunki oli kuitenkin sata vuotta sitten yksi kansainvälisesti tunnetuista ja ylistetyistä kylpyläpaikkakunnista, joka oli erityisesti brittimatkailijoiden suosiossa. Mondarizin lähistöllä on toinen tunnettu matkailukohde, Pyhän Jaakopin pyhäinjäänteiden vuoksi arvostettu Santiago de Compostella.

Julkaisun artikkeleissa tarkastellaan pääasiassa eurooppalaista 1700–1900-lukujen kylpylämatkailun historiaa, kuitenkin monesta eri näkökulmasta. Keskittyminen (länsi)eurooppalaiseen tai länsimaiseen kylpylämatkailuun on tavallaan perusteltua, koska juuri kyseisillä alueilla vuosisatojen takaiset kylpyläperinteet alkoivat ensiksi elpyä ja sieltä löytyvät tyypilliset sisämaakylpylät ja merenrantakohteet. Lisäksi tuona aikana juuri brittien johdolla kehittyivät monet nykyaikaiseen matkailuun kuuluvat erityispiirteet. Kuitenkin on hyvä havaita, että eri puolilla Euroopan mannerta tapahtui samaan aikaan lähes samanlaista kehitystä. Julkaisun kymmenestä artikkelista kahdeksan käsittelee Eurooppaa, yksi Australiaa ja yksi Yhdysvaltoja. Pohjoismaat jäävät parin sivulauseen maininnalle, vaikka täälläkin on ollut vastaavia kylpylätoimintoja samoihin aikoihin.

Johdantoartikkelissaan John K. Walton esittää valaisevan ja huolella laaditun katsauksen kylpylämatkailun historiaa koskevaan tutkimukseen. Siinä hän ottaa kantaa esimerkiksi juuri länsimaiden ulkopuolisten kylpyläkohteiden tutkimukseen. Walton toteaa, että tutkimusta on jo nyt suhteellisen paljon melko eksoottisistakin aiheista,

kuten mongolien kylpylöistä. Eri puolilla maailmaa onkin ollut monia erilaisia kylpyläperinteitä. Länsimaiden historiaan näiden alueiden kylpylämatkailu yhdistyy esimerkiksi siirtomaahistorian kautta. On paljon esimerkkejä siitä, miten eurooppalaiset valtaansa levittäessään samalla levittivät omaa kulttuuriaan, johon nyt kuuluivat myös kylpylät. Niistä tunnetuimpia esimerkkejä ovat Intian pohjoisosien vuoristoon perustetut kylpylät, joihin siirtomaavirkailijat ja sotilaat saattoivat vetäytyä viilenty-mään. Kuitenkin tutkimus osoittaa, että nämä kylpylät olivat eurooppalaisten esikuviensa tavoin paljon muutakin kuin kylpemistä varten, ne olivat sosiaalisen kohtaamisen, suhteiden luomisen, kulttuurisen vuorovaikutuksen, politiikan ja bisneksen teon paikkoja. Monilla kylpyläpaikoilla lähdevedestä tuli merkittävä tulonlähde, jopa teollisuudeksi kuvattavaa toimintaa.

Useat julkaisun artikkelit osoittavat vakuuttavasti juuri kylpylämatkailun toimintojen monipuolisuuden. Kyseisenä aikakautena oli sekä sisämaa- että merenranta-kylpylöitä. Vaikka jotkut kylpylät olivat tarkoituksella eristäytyneitä, suurimmassa osassa oli monenlaista toimintaa ja yhteyksiä ympäristöön. Allan Brodie tarkastelee yhden tunnetun kylpylämatkailukohteen, Scarboroughin, kylpyläelämää monipuolisesti 1730-luvulta alkaen. Parin tuhannen asukkaan hiljainen kalastussatama ja lomailupaikka alkoi tuolloin muuttua rakenteeltaan monipuoliseksi. Sen väkiluku ei kasvanut erityisen nopeasti moneen muuhun kylpyläkaupunkiin, kuten Bathiin tai Cheltenhamiin, verrattuna. Kuitenkin kaupunkirakenne eriytyi, sinne tuli lääkäreitä, kapakoitsijoita, bordelleja ja monia hyvätuloisille tarkoitettuja palveluja. Scarborough tuli tunnetuksi ylemmän luokan ja keskiluokan lomakohteenä, josta haettiin sisäistä ja ulkoista terveyttä ja huvitusta. Joissakin muissa kylpyläkohteissa otettiin paremmin huomioon kylpylävieraiden sosiaaliset ja varallisuuserot. Yhteisenä piirteenä oli monien kylpylöiden yritys edesauttaa lomailijoiden terveyttä esimerkiksi ruokavalion avulla, johon saattoi kuulua myös kasvisruoka. Kulttuurien kohtaamista löytyy matkailijoiden kertomuksissa siitä, miten vastentahtoisesti esimerkiksi britit saattoivat suhtautua Carlsbadin keitettyihin saksalaistyyppisiin liharuokiin.

Julkaisussa tarkastellaan myös joitakin uudempia ilmiöitä. Alussa mainitun Mondarizin kylpylähistoria on osa pakettimatkailun esihistoriaa. Kirsty Hooper osoittaa, miten varsinkin liverpoolilainen Booth Line järjesti 1900-luvun alussa matkoja mm. Madeiralalle ja Espanjan luoteisrannikolle, johon kuului juuri Mondariz. Näin britit loivat matkailuperinnettä Espanjaan, joka sitten toisen maailmansodan jälkeen puhkesi kukkaan ja muuttui todelliseksi massaturismiksi Espanjan aurinkorannoille. Toinen mielenkiintoinen kehityslinja kulki Yhdysvaltain Saratoga Springsin mallin mukaan. Se oli 1800-luvun alussa eräänlainen amerikkalaisen kylpylän mallipaikka, joka sitten koki useita taloudellisia nousun ja laskun kausia. Siellä perinteinen kylpyläpaikka koki nk. Disneyfikaation. Hallitus alkoi tukea alueen kehitystä 1960–1970-luvulta, kunnes lopulta siitä tuli 2000-luvun alussa viimeisin ja suurin Disneyn ”imperiumin” lomakohteista, jossa vanha kylpylähistoria alistettiin nykyajan kaupallisille ”epäai-doille” tarkoituksille.

Journal of Tourism Historyn teemanumero kylpylämatkailusta avaa monia tärkeitä näkökulmia. Tärkeintä on tietysti havainto, että kylpylähistoriat ovat edenneet eri maissa ja erikohteissa paikallisten olojen perustalla ja eri toimijoiden ja yrittäjien kehittäminä. Ne kuitenkin osoittavat hyvinvointimatkailun yleisen trendin, jonka

mukaan lomailijat hakivat ja löysivät erilaisia terveyteen liittyviä palveluja. Länsimaisittain katsoen se on melko yhdenmukaista kehitystä. Paitsi kotimaista, kylpylämatkailu on ollut myös kansainvälistä matkailua, ja siten se on olennainen osa transnationaaleja suhteita. Julkaisu antaa runsain mitoin esimerkkejä ja ajatuksia uusille tutkimusaiheille, ehkä sieltä löytyy myös varottavia toimintamalleja. Artikkelien perusteelliset viitejärjestelmät antavat runsain mitoin tietoja aihepiirin tutkimuksesta kiinnostuneille.